

Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України

Аналітичний звіт
«Зайнятість внутрішньо переміщених осіб»

Київ
2024

Зміст

Вступ.....	3
1. Яким є стан зайнятості внутрішньо переміщених осіб?.....	4
2. Якою є державна підтримка зайнятості внутрішньо переміщених осіб?.....	9
3. Як сприяють зайнятості внутрішньо переміщених осіб на регіональному та місцевому рівні?.....	14
4. Якою є підтримка бізнесу в його релокації та відновленні?.....	17
Висновки та Рекомендації.....	20

Вступ

Зайнятість є одним із найважливіших чинників функціонування і розвитку економіки. В умовах триваючої збройної агресії та масового внутрішнього переміщення сприяння зайнятості слід розглядати як один з елементів спротиву. В той же час внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) потребують підтримки від держави та органів місцевого самоврядування у сприянні з отримання ними джерел доходу, необхідних для покриття їх потреб на достатньому рівні.

Враховуючи те, що одним із напрямів діяльності Комісії є здійснення парламентського контролю, а також актуальність питання із сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та підтримки релокованого бізнесу, було підготовлено цей аналітичний звіт.

Завдання, визначені під час розроблення аналітичного звіту:

- узагальнити нормативно-правове регулювання та результати досліджень у сфері зайнятості;
- оцінити стан зайнятості ВПО та основні бар'єри, виклики, з якими вони зіштовхуються;
- проаналізувати підтримку, яка надається ВПО у питанні зайнятості на національному, регіональному та місцевому рівнях, в т.ч. щодо чинних програм, пільг;
- оцінити заходи підтримки щодо релокації бізнесу;
- визначити рекомендації щодо сприяння зайнятості ВПО, а також релокації бізнесу.

Під час підготовки аналітичного звіту використовувалися, зокрема: нормативно-правове регулювання у цій сфері, офіційна статистика та дані, надані державними установами, останні дослідження організацій громадянського суспільства, інформаційні повідомлення на офіційних ресурсах органів державної влади та статті засобів масової інформації. Також були проведені глибинні інтерв'ю або короткі консультації з представниками/цями неурядових організацій (далі – НУО): Громадською організацією «Донбас СОС», Громадською організацією «Громадський холдинг “ГРУПА ВПЛИВУ”», Благодійний фонд «Рокада».

Аналітичний звіт містить чотири розділи, а також висновки та рекомендації. Він підготовлений станом на жовтень 2024 року.

Наведені результати будуть використані Комісією у своїй діяльності, зокрема, при формуванні державної політики у сфері захисту майнових і немайнових прав ВПО та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України. Результати підлягають використанню органами державної влади та місцевого самоврядування.

Розділ 1. Яким є стан зайнятості внутрішньо переміщених осіб?

Станом на середину 2024 року, серед 4,7 мільйонів ВПО більше 2-х мільйонів осіб знаходяться у працездатному віці, з них 128 тисяч потребували працевлаштування; 26,5 тисяч осіб з числа ВПО отримували допомогу по безробіттю. Якщо протягом 2023 року в середньому до центрів зайнятості щомісяця зверталось близько 4 тис. ВПО, то в 2024 році їх кількість зросла: у лютому – до 11 тис., а в березні – до 15 тис. Тобто звернень стало більше в 4 рази. Врахуванню потребує те, що статистичні дані у сфері можуть бути не в повній мірі релевантними з огляду на збереження тіньової економіки, уникнення офіційного працевлаштування. Тенденції щодо збільшення кількості облікованих безробітних, зокрема, пов'язані з умовами призначення та виплати допомоги на проживання ВПО, які передбачають необхідність працевлаштування/сприяння у пошуку роботи для подальшого отримання виплат.

Питання зайнятості надалі знаходиться на перших позиціях серед викликів для переселенців. Згідно з останнім дослідженням Міжнародної організації з міграції¹, до найпоширеніших потреб, названих ВПО, незалежно від їхньої пріоритетності, належать павербанки й генератори (59%), а також медикаменти (40%), житло й *можливості для заробітку* (про обидві з цих потреб повідомляли 34% ВПО). Згідно з результатами оцінювання у квітні (в рамках раунду 15) і липні/серпні (в рамках раунду 17) різних категорій потреб, рівень потреби у заробітку суттєво не зросла. Втім, ВПО мають більший запит щодо можливостей для заробітку, ніж особи, які не є ВПО (34% проти 24% відповідно). Також, згідно з даними, 48% ВПО, що розглядають можливість переїзду з поточного місця проживання, повідомили про потребу в можливостях для заробітку порівняно з 33% серед ВПО, які не розглядають можливості переїзду. Опитування, проведене минулого року за ініціативи Мінвідновлення, підтверджує, що більшість з числа ВПО шукають роботу неподалік від місця проживання (58,8%), а для 27,7% ключовими є умови роботи та розмір оплати праці².

Серед ВПО, які повідомляли про потребу в можливостях для заробітку, 31% надають перевагу допомозі у вигляді створення робочих місць для задоволення таких потреб, а другою за поширеністю бажаною формою отримання допомоги була освітня підготовка з формуванням необхідних професійних навичок (28%).

До уваги має бути й взятим повідомлення за результатом змін критеріїв призначення допомоги на проживання ВПО в березні 2024 року. Адже найбільша частка з-поміж тих респондентів, які повідомили в межах опитування, що отримували й досі отримують допомогу на проживання для

¹Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні — Опитування загального населення — Раунд 17 (серпень 2024 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-naselennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo>

²Головні виклики пошуку роботи для ВПО: результати дослідження. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34498.html>

ВПО, незалежно від поточного макрорегіону проживання, охарактеризувала ситуацію, в якій вони вдаються до стратегій подолання труднощів, як «кризову». Про такий характер ситуації найчастіше повідомляли респонденти-ВПО, що проживають у західному макрорегіоні (45%), порівняно з іншими макрорегіонами, в яких було проведено опитування.

Слід врахувати, що 50% домогосподарств ВПО із рівнем доходів до 7 064 грн повідомили про зменшення важливих витрат на здоров'я порівняно з 33% серед тих, що заробляють 7 064 грн і більше. Скорочення державної допомоги на проживання ВПО, а також високі витрати на оренду житла, незалежно від регіону, суттєво впливають на рівень життя ВПО.

В цілому відсутність стабільного заробітку під час різноманітних соціологічних опитувань і фокус-груп, консультацій визначаються одним із чинників повернення на покинуте місце проживання.

Профільне законодавство визначає рамку підтримки ВПО у їх зайнятості. Згідно зі статтею 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»³ реалізація права на зайнятість ВПО здійснюється відповідно до законодавства України. Перереєстрація безробітних, яких у подальшому було зареєстровано як ВПО, здійснюється державною службою зайнятості за місцем перебування фактичного проживання особи у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. 21 квітня 2022 року Закон було змінено та визначено право припинення трудового договору (у разі неможливості припинення) в односторонньому порядку. Зробити це можна, подавши до центру зайнятості за місцем проживання заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору. Датою припинення буде вважатись наступний день після подання заяви. Повідомлення роботодавця, Пенсійного фонду, Державної податкової служби здійснюється Центром зайнятості. До повномасштабного вторгнення передбачалося направлення нотаріально посвідченої заяви рекомендованим листом за останньою відомою адресою роботодавця або (у разі відсутності поштового сполучення) подання заяви до центру зайнятості. Такі зміни стали суттєвим покращенням для ВПО, оскільки не потребують додаткових фінансових витрат та необхідності взаємодії з широким колом державних органів.

Зайнятість ВПО визначається одним із напрямів державної політики у сфері ВПО. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та операційний план заходів з її реалізації у 2023-2025 роках затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р⁴, серед ключових завдань передбачено здійснення заходів щодо професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі шляхом реалізації відповідних

³Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 року № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

⁴Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках: Розпорядження КМУ від 7 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text>

позадержавних проєктів та програм підтримки. Державна служба зайнятості визначається виконавцем за згодою.

Згідно з Аналізом виконання документу, підготовленого Офісом Уповноваженого ВРУ з прав людини⁵, всі завдання в цій сфері перебувають в процесі виконання. Мінреінтеграції на постійній основі сприяє розробці й впровадженню місцевих програм з професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості й самозайнятості ВПО з урахуванням відповідних позадержавних проєктів і програм підтримки. Також Мінреінтеграції регулярно сприяє проведенню серед ВПО широких інформаційних кампаній щодо професійного навчання/перенавчання, підтримки їх зайнятості й самозайнятості.

Крім того, за результатами аналізу загальнодержавних і регіональних програм у сфері зайнятості ВПО, за рішенням уряду, Мінреінтеграції напрацьовується проєкт Стратегії сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб та осіб, які покинули Україну внаслідок збройної агресії Російської Федерації та повертаються в Україну – на період до 2027 року, та операційний план заходів з її реалізації. Метою цієї Стратегії визначається створення умов для успішної адаптації та інтеграції ВПО у приймаючі громади, суспільство та ринок праці через вдосконалення законодавчої бази, забезпечення доступу до робочих місць, розвиток професійних навичок, підтримку підприємництва та доступу до соціальних послуг. Станом на кінець вересня 2024 року документ не винесено на розгляд уряду. До процесу розробки залучались як представники органів державної влади, так і громадськість.

Відсутньою є комплексна державна стратегія у сфері зайнятості, яка б визначала ВПО як окрему пріоритетну групу. Експерти відзначають важливість розробки загальної державної політики у сфері зайнятості, яка б враховувала виклики, спричинені повномасштабною збройною агресією, та їх наслідки для української економіки. Зайнятість ВПО у такому разі мала б розглядатись з точки зору однієї з найбільш чисельних цільових груп, а не фрагментарно без урахування та, відповідно, без заходів подолання тих проблем, які є загальнонаціональними. Адже частина бар'єрів, які визначаються ВПО, не пов'язана безпосередньо з фактом їх переміщення. Йдеться, зокрема, про малу кількість вакансій в невеликих громадах, труднощі з працевлаштуванням для людей передпенсійного віку тощо. Крім цього, ще однією особливістю є те, що, як і всі інші групи населення в цілому по Україні, частина ВПО працює без офіційного оформлення трудових відносин.

ВПО зіштовхуються зі специфічними бар'єрами у питанні своєї зайнятості. Попри впровадження ряду рішень (детальніше дивись в розділі 2,

⁵Аналіз виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року (протягом квітня 2023 року – квітня 2024 року). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Аналіз.pdf>

3) ВПО зіштовхуються із низкою труднощів, що підтверджується результатами фокус-групових досліджень⁶:

- ВПО, які обіймали посади в підприємствах, установах, організаціях державного сектору, часто залишаються не звільненими, проте їхній дохід суттєво урізаний внаслідок перебування на простой, а сприяння у забезпеченні роботою не завжди здійснюється;
- наявні упередження роботодавців, пов'язаних зі звільненням осіб у зв'язку з поверненням ВПО до покинутого місця проживання;
- низькооплачуваність або важкі умови праці;
- відсутність роботи за наявною кваліфікацією і досвідом роботи;
- складний психологічно-емоційний стан багатьох ВПО.

Складною є ситуація для жінок, які часто змушені відмовлятися від наявних вакансій через необхідність доглядати дітей. Наразі, із-за короткого періоду впровадження, складно оцінити ефективність впровадження соціальної послуги «муніципальна няня», яка покликана забезпечити можливість догляду за дитиною з сім'ї-ВПО.

Також відзначається, що якщо вдається знайти віддалену роботу, то виникає інша проблема – відсутність комп'ютерної техніки та ноутбуків.

При працевлаштуванні, як і при пошуку житла, трапляються випадки дискримінації переселенців. Іноді – через незнання української мови⁷.

Сприянням зайнятості ВПО займаються як Державна служба зайнятості, так і неурядові організації. Державна служба зайнятості надалі перебуває в процесі трансформації і оптимізації в наданні своїх послуг. Якість надання послуг у сприянні зайнятості з огляду на це може різнитись залежно від регіону та навіть громади. Незважаючи на це, експертами відзначається системне бажання самих фахівців на місцях у покращенні своїх послуг, співпраці з різними неурядовими організаціями та бізнесом. Крім того, впроваджені є окремі ініціативи самих центрів зайнятості. Так, у віддалених громадах Донецької, Миколаївської та Харківської, Херсонської та Одеської областей можна скористатись послугами мобільних центрів зайнятості та отримати індивідуальні та групові консультації⁸.

Також з метою взаємодії на сайті Державного центру зайнятості запрацював онлайн-сервіс «Єдине вікно», за допомогою якого ВПО може отримати інформацію про неурядові організації, які надають допомогу в регіоні/громаді, зокрема у сфері зайнятості. Натомість неурядові організації можуть самостійно внести інформацію про свої актуальні послуги⁹. Послуги, які надаються громадськими організаціями та благодійними фондами, є різноманітними:

⁶Чи інтегруються переселенці у нові громади? Результати фокус-групових досліджень. URL: <https://www.vplyv.org.ua/archives/7691>

⁷Бюрократія, гуманітарна допомога та брак спілкування: Результати фокус-групових досліджень. URL: <https://www.vplyv.org.ua/archives/7403>

⁸Мешканці двох областей зможуть користуватися мобільними центрами зайнятості: Мінреінтеграції. URL: <https://minre.gov.ua/2023/11/18/meshkanczi-dvoh-oblastej-zmozhut-korystuvatysya-mobilnyimi-czentramy-zajnyatosti/>

⁹Послуги від неурядових організацій: Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/other/onewindow>

кар'єрне консультування, допомога у навчанні, професійне навчання, підтримка бізнесу, у т.ч. написання грантів тощо.

Послуги від неурядових організацій

Тут кожен, кому потрібна допомога, знайде вичерпну інформацію про послуги, які надаються різними організаціями для Вашої підтримки.

для ВПО для ветеранів/ветеранок для осіб з інвалідністю

Оберіть послугу ^

Сприяння у працевлаштуванні, у т.ч. кар'єрне консультування	Професійне навчання	Підтримка бізнесу, у т.ч. надання грантів
Гуманітарна допомога, у т.ч. матеріальна	Правова допомога, у т.ч. представлення інтересів	Допомога у відновленні документів
Надання житла, в т.ч. тимчасового	Психологічна допомога	Реабілітація
Інше (зазначити)		

Така підтримка надається у різних регіонах як національними, так і локальними організаціями. Цей перелік постійно оновлюється.

Найявніми є й окремі програми бізнес-навчання, спрямовані на розвиток підприємницьких навичок та підприємництва в цілому. Наприклад, стартувала програма – REDpreneur.UA – поліпшення засобів для існування людей по всій країні шляхом підтримки розвитку бізнесу за сприяння Українського Червоного Хреста та Австрійського Червоного Хреста у співпраці зі School of ME¹⁰. Також ReSkill UA – проєкт підвищення кваліфікації та перекваліфікації для українців, який навчає спеціалістів та об'єднує їх з роботодавцями. Реалізується Coursera та Harry Monday за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» та сприяння Міністерства економіки України¹¹.

¹⁰ Анкета-заявка для участі у програмі «REDpreneur.UA: Розвиток підприємницьких навичок та підприємництва». URL: https://ee.urcs.org.ua/x/a4ybyfYO?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR2bfK4bG3ZbbzRBeYr1bh8WuXWjf3dihV8H-J6Y4AFgixugW3sAF22cz7c_aem_rtnfCwYkVvTmlrfkKjajfg

¹¹ Форма реєстрації для учасників на проєкт ReSkill UA. URL: https://reskill-register.happy monday.ua/?utm_source=online&utm_medium=ambassadors&utm_campaign=anons

Розділ 2. Якою є державна підтримка зайнятості внутрішньо переміщених осіб?

ВПО доступні всі послуги з працевлаштування. Особи з числа ВПО, зацікавлені в пошуку роботи, можуть здійснювати її пошук через Державну службу зайнятості та її регіональні філії¹², на їх Єдиному порталі вакансій¹³ або через чат-боти у Telegram та Viber. Звернення до служби зайнятості може значно прискорити процес працевлаштування, оскільки часто фахівці служби здійснюють підбір кандидатів під конкретні замовлення роботодавців, зокрема – з організацією професійної підготовки безробітних безпосередньо на майбутньому робочому місці. Державна служба зайнятості робить акцент на індивідуальний підхід. Також ВПО можуть отримати матеріальну допомогу впродовж трьох місяців з наступного дня після отримання статусу безробітного.

Звернення до центру зайнятості не виключає можливості самостійного пошуку роботи, в т.ч. через доступні приватні онлайн-сервіси.

Через центри зайнятості забезпечено можливість звільнення у разі, якщо роботодавець залишився на ГОТ. Абзацем 2 ч. 4 ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що ВПО, яка не мала можливості припинити трудовий договір (інший вид зайнятості), відповідно до п. 1 ст. 36, ст. 38, 39 КЗпП України¹⁴, у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором (іншого виду зайнятості) за попереднім місцем проживання, для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю і соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання ВПО заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору. Після цього трудовий договір вважатиметься припиненим із дати, вказаної у заяві, а працівник буде взятий на облік як безробітний.

Разом з тим, громадяни з числа ВПО, які здійснювали трудову діяльність та є одночасно пенсіонерами, можуть припинити трудові відносини із роботодавцем лише в судовому порядку шляхом подання позовної заяви. Причиною цьому є те, що відповідно до п. 1 та 2 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про зайнятість населення»¹⁵ статус зареєстрованого безробітного (з-поміж іншого) може надаватися особі працездатного віку до призначення пенсії (зокрема, за віком, на пільгових умовах або за вислугою років).

ВПО можуть отримати нову освіту, професію, підвищити кваліфікацію безкоштовно. Порядок видачі ваучерів для підтримання

¹²Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/>

¹³Єдиний портал вакансій. URL: <https://www.dcz.gov.ua/job>

¹⁴Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

¹⁵Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 Номери: № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n410>

конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці¹⁶ передбачає, що ваучери видаються ВПО працездатного віку за відсутності підходящої роботи. Ваучер – це документ, що видається одноразово та дає людині право безоплатно пройти навчання за затвердженим Міністерством економіки України переліком¹⁷, який включає понад 120 професій та спеціальностей. Для отримання ваучера потрібно подати заявку онлайн або особисто звернутися до найближчого центру зайнятості. Слід відзначити, що Порядок не передбачає обмежень для ВПО у віці чи особливих умов щодо стажу. Також, попри умови, що ваучером не можуть скористатись особи, які проходили протягом останніх трьох років перепідготовку, – це не поширюється на ВПО, які після введення воєнного стану отримали в установленому порядку довідку про взяття на облік ВПО та після її отримання не проходили перепідготовки за рахунок коштів зазначеного Фонду.

Перевагою ваучера на навчання слід визначати конкурентоспроможність особи, яка отримала ваучер, на ринку праці. Таке навчання здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Передбачається й різноманітність шляхів навчання: опанування нової професії або спеціальності, підвищення кваліфікації, рівня освіти або отримання нової спеціалізації за здобутою професією або спеціальністю.

Втім експертами відзначається необхідність підняти вартість ваучера (наразі він не може перевищувати десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб), а також переглянути систему визначення закладів освіти, які готові приймати на навчання громадян за ваучери (наразі це обмежує можливості громадян як щодо можливих напрямів, так і територіально). Перешкоджати може бути й проходження навчання поза територією проживання, що тягне за собою додаткові витрати. Частина осіб з числа ВПО можуть втрачати можливість отримати ваучер через своє незнання.

Також відзначається проблема регулювання ринку шляхом визначення певної граничної кількості осіб, які можуть отримати ваучер за напрямом. Відсутність цього спричиняє появу на ринку значної кількості фахівців за напрямом, які не можуть бути працевлаштовані (мати достатній обсяг роботи) з огляду на економіку конкретного регіону.

Роботодавці можуть отримати компенсацію на оплату праці за працевлаштування ВПО. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 № 696¹⁸ роботодавцям надається компенсація тривалістю не більше шести календарних місяців за умови працевлаштування зареєстрованих безробітних на умовах строкових трудових договорів і

¹⁶Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці: Постанова КМУ від 20 березня 2013 р. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-п#Text>

¹⁷Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер: Наказ Міністерства економіки України від 11.04.2023 № 2040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#n7>

¹⁸Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб: Постанова КМУ від 8 вересня 2015 р. № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-п#Text>

збереження гарантій зайнятості таких осіб протягом періоду, що перевищує тривалість виплати у 2 рази. Компенсація виплачується за кожен непарний місяць роботи протягом року, але не більше ніж за шість календарних місяців в розмірі фактичних витрат на оплату праці, але не вище двох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом. Крім того, роботодавець, який працевлаштовує за направленням центру зайнятості безробітного з числа внутрішньо переміщених осіб строком не менш як на 12 місяців, може отримати компенсацію витрат на перепідготовку та підвищення кваліфікації. Сума компенсації встановлюється в межах вартості навчання, але не може перевищувати десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Крім того, роботодавець може отримати компенсацію витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні¹⁹. Розмір компенсації, яка виплачується роботодавцю за працевлаштування людини, яка отримала довідку ВПО після 24 лютого 2022 року, становить мінімальну заробітну плату впродовж трьох місяців, а за працевлаштування ВПО з числа осіб з інвалідністю – впродовж шести місяців. Щоб отримати кошти, роботодавець має укласти трудовий договір (зокрема, за сумісництвом), гіг-контракт із ВПО та подати заяву на отримання компенсації через «Портал Дія» або в паперовій формі у центрі зайнятості разом із пакетом необхідних документів.

Лише за перші 3 місяці 2024 року держава виплатила роботодавцям 45 млн грн у рамках компенсаційної програми за працевлаштування 3 300 внутрішньо переміщених осіб. З боку Міністерства економіки відзначається, що завдяки фінансовому стимулюванню роботодавців за цією програмою, виходить допомогти ВПО швидше знайти роботу та адаптуватись на новому місці, мати можливість забезпечувати себе й свою родину²⁰.

У 2023 році держава компенсувала роботодавцям 181 мільйон гривень за працевлаштування ВПО. Всього в рамках державної програми стимулювання працевлаштування ВПО понад 8000 підприємців взяли на роботу 14 400 внутрішніх переселенців²¹.

Експерти відзначають, що готовність використовувати компенсаційний механізм пов'язана, серед іншого, й зі спрощеною системою подачі документів, в т.ч. через веб-портал «Дія». Втім, наявними є й занепокоєння з приводу потенційного проведення додаткових перевірок. Негативом визначається й те, що компенсація може бути виплачена за працевлаштовану особу з числа ВПО

¹⁹Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-п#Text>

²⁰інформаційне повідомлення: сайт Мінекономіки. URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b8ba2ac8-e45f-4334-a638-29b5006a0cda&title=Pratsevlashtuvannia&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR3W5GnO_9ZwDXAAjXoD3vDZ2_6kOYjWELWSnnQ20KnrCyqHvBCROvWr3sEE_aem_AfcQ8K6NbxapBm6pvcrdzoIjeUhQcfoNbjjvtRKQ7Y4gpT3JCREGS6f5iRGwP9MQfBjuCdaT-HMWq9E0PBGHp

²¹У 2023 році держава компенсувала роботодавцям 181 мільйон гривень за працевлаштування ВПО: Мінреінтеграції. URL: <https://minre.gov.ua/2024/01/09/u-2023-roczy-derzhava-kompensovala-robotodavczyam-181-miljon-gryven-za-praczevlashtuvannya-vpo/>

лише одноразово, незалежно від того, чи був використаний весь можливий період компенсації.

Частина ВПО долучається до програми «Армія відновлення». Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану²² передбачає тимчасову трудову діяльність працездатних осіб в умовах воєнного стану. Види таких робіт залежать від потреб конкретного регіону. Військове командування разом з військовими адміністраціями визначає, які роботи потрібні в регіоні, повідомляє про це службу зайнятості, яка пропонує безробітним, що стоять на обліку, долучитись до виконання таких робіт. Найчастіше йдеться про роботи із забезпечення життєдіяльності громадян, що постраждали внаслідок бойових дій; розвантаження, фасування та доставка гуманітарної допомоги; надання громадянам соціальних послуг в місцях зосередження ВПО та адресної допомоги ВПО; плетіння маскувальних сіток, консервування продукції для потреб ЗСУ, пошиття одягу та ремонту військової амуніції; допомога з догляду за пораненими військовослужбовцями в медзакладах; розбір завалів, відновлення житлових будинків та приміщень, розчищення залізничних колій та автомобільних доріг, які пошкоджені в результаті бойових дій; облаштування та укріплення блокпостів, підвальних приміщень під укриття.

Для виконання робіт з особою укладається строковий трудовий договір, і на працівника поширюються вимоги та гарантії у сфері охорони праці та загальнообов'язкового державного страхування. З 1 квітня 2024 року оплата праці в межах програми зросла до 12 000 грн.

Втім, експертами відзначається, що оплата праці, часто за тяжкі види роботи, є недостатньою, а залучення є епізодичним, що не сприяє сталості для конкретної особи. Наявними є повідомлення про неврахування складності запропонованих робіт відповідно до фізичного, психоемоційного стану, кваліфікації конкретної особи при направленні на такий вид робіт. Це є критичним з огляду на те, що після другої відмови під час воєнного стану від громадських та інших робіт тимчасового характеру (у разі відсутності підходящої роботи) припиняється реєстрація особи як безробітного²³.

ВПО можуть відкрити власну справу. Отримати грант від держави за програмою «єРобота»²⁴. Отримувачем може бути фізична особа, яка має намір розпочати підприємницьку діяльність і бере на себе зобов'язання зареєструватися фізичною особою-підприємцем або створити юридичну особу протягом 20 робочих днів з дня отримання позитивного рішення про надання гранту. Грантові кошти надаються для покриття різних витрат. Таких як придбання меблів, обладнання, транспортних засобів; закупівля ліцензійного програмного забезпечення, свійських тварин та птиці, багаторічних насаджень,

²²Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 13 липня 2011 р. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-п#Text>

²³Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації зареєстрованих безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова КМУ від 30 березня 2023 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2023-п#n318>

²⁴єРобота. URL: <https://erobota.diiia.gov.ua>

посівного матеріалу, сировини, матеріалів, товарів та послуг, пов'язаних з реалізацією бізнес-плану; послуги маркетингу та реклами; орендна плата за користування нежитловим приміщенням, земельною ділянкою, які будуть використовуватися в комерційних та виробничих цілях тощо.

В межах програми «єРобота» можна отримати грант на виробництво переробної промисловості, грант на сад, грант на теплицю, грант на власну справу²⁵.

Також забезпечується реагування на виклики. Підприємцям із Харкова та Харківської області збільшили розмір допомоги в межах програми «єРобота» вдвічі – до 500 тисяч гривень²⁶.

Попри позитивний відгук щодо таких можливостей слід враховувати перешкоди, які можуть зупиняти ВПО, а саме:

- нестача коштів для стартового капіталу, а також нестача оборотних коштів;
- нижчий рівень платоспроможності потенційних клієнтів в нових регіонах (залежить від регіону);
- неможливість придбати нове обладнання або перевезти обладнання з виробництва чи майстерень;
- необхідність пошуку нових маркетингових стратегій на новому місці розташування бізнесу;
- відсутність налагодженого моніторингу (консультативної підтримки) нових бізнесів протягом певного періоду після початку роботи тощо.

Умови для підприємницької діяльності та самозайнятості потребують подальшого розширення: посилення навичок щодо аналізу ринку, залучення освітніх закладів до навчання ведення бізнесу, оприлюднення та регулярне оновлення результатів аналізу ринку та пріоритетних галузей на сайтах органів державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Не всі ВПО знають про існуючі програми та можливості. Це може бути пов'язано як з тим, що людина не відслідковує існуючі програми і проекти щодо ВПО, так і здійсненням інформування обмеженим числом каналів.

²⁵Гранти: єРобота. URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/gromadyanam/yerobota>

²⁶Розширено умови надання грантів: Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/news/singlenews/497>

Розділ 3. Як сприяють зайнятості внутрішньо переміщених осіб на регіональному та місцевому рівні?

Державна стратегія внутрішнього переміщення визначає особливу роль заходів з сприяння зайнятості на регіональному та місцевому рівні. Стратегічна ціль 3. «Сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання безпосередньо після внутрішнього переміщення» передбачає розроблення місцевих програм працевлаштування та/або перекваліфікації внутрішньо переміщених осіб. Відповідальні за виконання обласні, Київська міська військові (державні) адміністрації, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, а також органи місцевого самоврядування (за згодою). Фінансування передбачено за рахунок коштів місцевих бюджетів.

На місцевому рівні переважно використовуються загальнодержавні сервіси та послуги для ВПО. Йдеться про послуги з працевлаштування, надання статусу зареєстрованого безробітного, професійне навчання та надання ваучерів, надання грантів для створення або розвитку власної справи, надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування ВПО тощо (детальніше дивись Розділ 2). Інформування про такі можливості забезпечується на сайтах органів державної влади та місцевого самоврядування, неурядових організацій тощо.

Окремі програми можуть мати більшу свою розповсюдженість з огляду на ситуацію в регіоні. Донецька область активно долучена до реалізації урядової програми «Армія відновлення». Понад 20 тисяч осіб взяли участь у відновленні зруйнованої інфраструктури, наданні послуг соціально вразливим категоріям населення, розвантаженні та фасуванні гуманітарної допомоги тощо. Проте такий захід є тимчасовим і як відзначають експерти, може не відповідати реальній потребі та, головне, спроможності людини.

В окремих областях та громадах програми підтримки передбачають заходи, спрямовані на зайнятість ВПО. Наприклад, Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Дніпропетровській області на 2023–2025 роки²⁷ спрямована на забезпечення реалізації дієвих механізмів підтримки та стимулювання зайнятості ВПО. Серед кількісних показників ефективності визначається охоплення ВПО послугами з працевлаштування та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, а серед якісних – збільшення кількості працевлаштованих осіб з числа ВПО та кількості ВПО, залучених до суспільно-корисних, громадських та інших робіт тимчасового характеру.

²⁷Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Дніпропетровській області на 2023–2025 роки. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/pro-kompleksnu-programu-pidtrimki-vn-2/>

У Вінницькій області затверджено Стратегію міжвідомчої взаємодії, допомоги внутрішньо переміщеним особам та сприяння їх адаптації, інтеграції шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності територіальних громад, які приймають цих осіб, до 2026 року²⁸. Серед цілей Стратегії є забезпечення умов для зайнятості економічно-активного населення з числа ВПО. Серед основних завдань були визначені заходи для повернення ВПО на активний ринок праці, створення умов для підтримки підприємницької ініціативи внутрішньо переміщених осіб, здійснення заходів щодо підвищення професійної компетенції ВПО шляхом професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, здійснення заходів щодо підтримки ВПО для заснування та розвитку власної справи. Ключовими показниками результативності серед іншого є забезпечення здійснення заходів щодо підвищення професійної компетенції ВПО відповідно до їх потреби, забезпечення проведення навчальних заходів для ВПО з питань заснування та розвитку власного бізнесу.

ВПО також визначаються й в межах загальних регіональних та місцевих програм у сфері зайнятості.

Заходи підтримки визначаються й органами місцевої влади територіальних громад, які перебувають в окупації. Як приклади, Програмою соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб Щастинської міської територіальної громади Луганської області на 2024 рік²⁹ передбачається здійснення заходів з надання робочих місць громадянам України, які переселилися з тимчасово окупованої території України, а також сприяння у працевлаштуванні. Очікуваним результатом визначається зменшення рівня безробіття серед ВПО, зростання професійного рівня. Місцева програма підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб Білокуракинської СТГ та Луганської області на 2023–2024 роки³⁰ передбачає завдання зі сприяння у професійному навчанні та працевлаштуванні ВПО, серед якого передбачається як послуги з працевлаштування, так і надання грантів для створення або розвитку власної справи, залучення ВПО до проведення громадських робіт тимчасового та іншого характеру тощо.

На практиці такі громади переважно обмежені заходами з інформування ВПО.

²⁸Стратегія міжвідомчої взаємодії, допомоги внутрішньо переміщеним особам та сприяння їх адаптації, інтеграції шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності територіальних громад, які приймають цих осіб, до 2026 року затверджено Наказом Вінницької ОВА № 1062 від 04 серпня 2023 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/hromadianam/informatsiia-dlia-vpo/normatyvno-pravovi-dokumenty-z-pytan-vpo/64769-nakaz-1062-vid-04-serpnia-2023-roku-2>

²⁹Про затвердження Програми соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб Щастинської міської територіальної громади Луганської області на 2024 рік: Розпорядження Щастинської міської військової адміністрації від 06.12.2023 року № 01/ 160. URL: https://storage.googleapis.com/svoii-upload/368/150624/01_160-від-06.12.2023-Програма-мат-допомоги-ВПО.pdf

³⁰Місцева програма підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб Білокуракинської СТГ та Луганської області на 2023–2024 роки. URL: https://rada.info/upload/users_files/04335447/7bf39fa49fcf398f8e54a6d6625a916e.pdf

Сприяння зайнятості та розвитку підприємництва серед ВПО є одним із напрямів діяльності Рад з питань ВПО. Консультативно-дорадчі органи, утворені при місцевих радах і державних адміністраціях, фокусують серед іншого свою увагу на питаннях працевлаштування ВПО. Так, Рада ВПО при Київській міській військовій адміністрації однією з цілей своєї роботи у 2024 році³¹ визначає завдання зі сприяння розробки та затвердження міської програми підтримки релокованого бізнесу, орієнтованого на допомогу не менш як 20% підприємств, а також запровадження ефективної роботи вебсайту, орієнтованого на працевлаштування медиків з числа ВПО у м.Київ. Рада ВПО при Черкаській ОВА визначає³² однією із цілей сприяння підтримки релокованого бізнесу, а також людей з числа ВПО, котрі відкрили власну справу задля надання їм організаційної, методичної, консультативної підтримки. Серед основних завдань визначається розробка програми з підтримки через опитування, зустрічі з цільовою групою, вивчення проблематики та подальше надання рекомендацій. Також планується проведення інформаційної кампанії щодо самореалізації ВПО за новим місцем проживання.

Також питання зайнятості розглядається під час засідань окремих Координаційних центрів підтримки цивільного населення. Наприклад, на засіданні Координаційного центру при Івано-Франківській обласній військовій адміністрації³³ питанням порядку денного було обговорення питання соціальної адаптації ВПО до нових умов життя, зокрема, шляхом їхнього працевлаштування.

³¹Стратегічний план Ради визначеного додатком до Протоколу №3 засідання Ради від 19 січня 2024 року. URL:

https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/vnutrishno_peremishchenykh_hromadianam_ukrainy/ra_da_z_pitan_vnutrishno_peremishchenikh_osib_pri_kivskiy_miskiy_viyskoviy_administratsi/protokoli_zasidan_99679/6/Text_3/vid_19012024_3/

³²Згідно з Операційним планом з реалізації Стратегії Ради ВПО на 2024 рік визначеного додатком №2 до Протоколу №4 засідання Ради від 17 січня 2024 року. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1t1iVZsZZGWySU0nBAVUSpEdbbWDh8p6/view>

³³Відбулося засідання координаційного центру підтримки цивільного населення. URL:

<https://ifr.dcz.gov.ua/novyna/vidbulosya-zasidannya-koordynatsiyogo-centru-pidtrymky-cyvilnogo-naselennya-0>

Розділ 4. Якою є підтримка бізнесу в його релокації та відновленні?

Після початку повномасштабного вторгнення РФ проти України державою, а також органами місцевого самоврядування було вжито окремі заходи з релокації державних та комунальних установ, а також окремих підприємств з ТОТ та зони бойових дій до більш безпечних територій. Робота частини з них, наприклад закладів освіти, продовжує забезпечуватись дистанційно. Узагальнена інформація в розрізі поточного стану державних та комунальних установ, організацій та підприємств з ТОТ, а також зони бойових дій, в першу чергу активних, є відсутньою.

На урядовому рівні забезпечено функціонування «Платформи для релокації бізнесу в безпечніші регіони»³⁴. Дана програма передбачає підтримку у повній або частковій релокації потужностей саме приватних підприємств, що постраждали внаслідок збройної агресії. Під підтримкою розуміється як підбір місця розташування для потужностей, так і допомога з перевезенням на нову локацію, сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників, підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту. Станом на початок вересня 2024 року згідно з даними, розміщеними на онлайн-платформі, зареєстровано 1 960 заявок на переміщення. Серед них переміщено 883 підприємства із таких областей України:

за 2022 рік – із Дніпропетровської (1,4%), Донецької (15,0%), Житомирської (0,5%), Запорізької (4,2%), Київської (0,3%), Луганської (2,7%), Миколаївської (2,7%), Одеської (0,9%), Полтавської (0,2%), Сумської (1,1%), Харківської (27,9%), Херсонської (0,6%) та Чернігівської (2,0%);

за 2023 рік – із Донецької (0,3%), Запорізької (0,2%), та Харківської (0,7%);

за 2024 рік – із Харківської (0,1%) та Херсонської (0,1%).

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають підприємства у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,7% від загальної кількості релокованих підприємств), переробної промисловості (30,2%), інформації та телекомунікацій (6,7%), професійної, наукової та технічної діяльності (6,2%), будівництва (4,4%).

Переміщення підприємств здійснюється в один з шістнадцяти регіонів (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Рівненська, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Дніпропетровська, Житомирська, Одеська та Київська (за винятком м. Києва) області). Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (23,3%), Закарпатської (14,0%), Чернівецької (9,2%), Івано-Франківської (8,8%), Хмельницької (7,0%) та Тернопільської (6,0%) областей.

За даними Пенсійного фонду України, завдяки цій програмі вдалося перемістити підприємства, на яких збережено майже 43 тис. робочих місць.

³⁴Платформа для релокації бізнесу в безпечніші регіони. URL: https://prozorro.sale/marketplace_landing-page/

Переміщення здійснюється й власними зусиллями підприємств. Слід враховувати, що приватні підприємства є значно гнучкішими за державу і часто забезпечують релокацію власними ресурсами відповідно до власних спроможностей. Наприклад, до Вінницької області станом на середину минулого року було переміщено 327 суб'єктів господарювання (200 ФОП та 127 юридичних осіб), у яких створено 1673 робочих місця. З них за урядовою програмою релокації було переміщено 35 підприємств.

Під час фокус-групових досліджень³⁵ представники бізнесу заявляли про те, що дуже складно відновити бізнес на новому місці. Інвестиції, помешкання, обладнання дуже часто залишаються на тимчасово окупованих територіях, або на територіях, де ведуться бойові дії. На новому місці важко знайти подібні умови, немає необхідних приміщень тощо.

В свою чергу, експертами визначалось, що прийняття рішення про релокацію власними силами також може обумовлюватись відсутністю унормованого алгоритму дій; неналежною проінформованістю про наявні заходи підтримки або їх недостатність. Це все свідчить про необхідність комплексного підходу з підтримки постраждалого бізнесу з боку держави.

Організація або відновлення власного бізнесу також пов'язані зі значними труднощами. Відсутність власних коштів і майна унеможливають як зміну локації бізнесу, так і залучення інвестицій в нього. Не виключається й потреба в окремих елементах підтримки, наприклад, транспортуванні чи пошуку місця потужностей. Ще однією проблемою є небажання банків кредитувати ВПО та їх підприємства, що, в принципі, можна пояснити відсутністю заставного майна, постійного місця проживання і нестабільністю економіки в цілому. Тож чи не єдиним виходом залишається участь у грантових програмах та інтеграція з місцевою спільнотою, що надає грошову підтримку, зв'язки та інформацію про місцеві особливості.

Частині підприємств, наприклад важкій промисловості, не є можливим забезпечити релокацію взагалі або така становить суттєві труднощі, потребує конкретного місця розташування, підтримки в побудові нової або поліпшення (збільшення обсягу) наявної інфраструктури. Така підтримка на місцях суттєво різниться.

Державою була передбачена можливість пролонгувати лише окремі з видів кредитів. Йдеться про підприємства, які отримали кошти за програмою «Доступні кредити 5-7-9». Така можливість надається підприємствам, виробничі потужності яких станом на 24 лютого 2022 року були на територіях: активних бойових дій (для яких не визначена дата завершення бойових дій); територіях активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси (для яких не визначена дата завершення бойових дій); тимчасово окупованих Російською Федерацією (для яких не визначена дата завершення тимчасової окупації). У Постанові визначено термін пролонгації

³⁵Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах: результати фокус-групових досліджень.
URL: <https://www.vplyv.org.ua/archives/7691>

кредитів — не пізніше ніж до 31 грудня 2025 року.³⁶ Втім загальна стратегія підтримки підприємств в частині кредитування потребує подальшого доопрацювання.

На місцевому рівні можуть передбачатись окремі заходи підтримки. Комплексна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Чернівецькій області на 2023–2024 роки, затвердженої розпорядженням обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації) від 12 грудня 2022 року № 1485-р³⁷ передбачає надання релокованим підприємствам компенсації частини вартості орендної плати за орендовані виробничі приміщення та вартості виробничого обладнання, придбаного на умовах кредитного договору з банківськими установами.

³⁶Мінагрополітики: Релокований бізнес отримав можливість пролонгації кредитів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-relokovanyi-biznes-otrymav-mozhlyvist-prolonhatsii-kredytiv>

³⁷Комплексна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Чернівецькій області на 2023–2024 роки, затвердженої розпорядженням обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації) від 12 грудня 2022 року № 1485-р. URL: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/uploads/public/65a/a5e/fb3/65aa5efb3c429195045922.pdf>

Висновки та рекомендації

1. Незважаючи на те, що переважна більшість ВПО вирішили своє питання з працевлаштуванням, питання зайнятості і сприяння в зайнятості залишаються одними з викликів для ВПО. Ключовими є умови роботи та розмір оплати праці, які б задовольнили потреби ВПО на покриття оренди, необхідність придбання товарів як першої необхідності, так і довгострокового вжитку тощо. Адже при переміщенні ВПО часто залишаються з дуже обмеженою кількістю речей. Ті, хто переміщаються внаслідок евакуації або виїждять з тимчасово окупованих територій у більшості залишають все своє набуте майно або воно є знищеним. Скорочення доходів впливає на можливість підтримки здоров'я і загального емоційного стану. Скорочення здійснення допомоги на проживання, згортання програми «Прихисток» для окремих груп може розглядатись критичним.
2. Питання зайнятості ВПО має своє відображення в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (не враховує можливість розірвання трудових відносин з роботодавцем на ТОТ особою пенсійного віку), а також Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та операційного плану до неї. Переважна більшість заходів має бути реалізована на місцевому рівні та за їх кошти. Попри рішення уряду щодо розробки Стратегії сприяння зайнятості ВПО та осіб, які покинули Україну внаслідок збройної агресії Російської Федерації та повертаються в Україну, станом на жовтень 2024 року вона не є затвердженою. Водночас питання зайнятості ВПО не може розглядатись відірвано від загального контексту і економічної стратегії держави. На це особливу увагу звертають й експерти, адже частина труднощів ВПО пов'язана саме з загальним ринком праці. Наразі відсутня інформація щодо розробки загальної економічної політики, яка включатиме питання зайнятості постраждалого населення.
3. Заходи, спрямовані на підтримку зайнятості, визначені місцевими програмами, в т.ч. громадами, території яких перебувають в тимчасовій окупації. До роботи на місцевому рівні долучаються координаційні та консультативно-дорадчі органи: Ради з питань ВПО, Координаційні центри підтримки цивільного населення.
4. Сприяння зайнятості ВПО є фокусом системної роботи Державної служби зайнятості та її представництв на місцях, органів місцевого самоврядування, а також неурядових організацій. З метою координації з останніми було запущено онлайн-сервіс «Єдине вікно», за допомогою якого ВПО може отримати інформацію про неурядові організації, які надають допомогу в регіоні/громаді, зокрема, у сфері зайнятості.
5. ВПО можуть скористатись всіма послугами від центрів зайнятості, в тому числі отримати ваучер на проходження навчання за переліком професій та спеціальностей, визначених Міністерством економіки України,

відкрити свою справу за можливостями, визначеними в межах програми «Робота». Частина ВПО залучається до «Армії відновлення». Роботодавці в свою чергу можуть отримати компенсацію на оплату праці за працевлаштування ВПО. Кожен із заходів підтримки має свої недоліки та потенційні сфери розвитку. Частина ВПО залишається не проінформованою про доступні можливості.

6. Переміщення підприємств, поновлення їх роботи здійснюється як самостійно, так і в межах функціонування «Платформи для релокації бізнесу в безпечніші регіони». Відновлення бізнесу на новому місці, як і початок своєї справи пов'язане з низкою труднощів, одна частина яких залежить від місцевої влади (надання в оренду приміщень, сприяння в пошуку ринків збуту тощо) та жителів громади, інша – від самого/самої ВПО та власних можливостей адаптуватись. Окремі громади здійснюють точкову роботу в даному напрямі.

З огляду на зазначене вбачається за необхідне покращення роботи в даному напрямі через наведені нижче запропоновані заходи.

Кабінету Міністрів України:

1. Забезпечити розробку та затвердження Державної політики у сфері зайнятості з окремим фокусом на постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України територій, а також постраждалого населення, включаючи ВПО з особливим фокусом на нещодавно переміщених. Розробка документу має відбуватись через консультації з органами державної влади різного рівня, органами місцевого самоврядування, національними та міжнародними неурядовими організаціями;
2. Розглянути можливість, за допомогою проведення широких обговорень із залученням профільних органів державної влади та неурядових організацій, внесення змін до порядків спрямованих на сприяння зайнятості, а саме:
 - в Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці (постанова КМУ від 20.03.2013 року № 207 (зі змінами)) в частині можливості отримання ваучерів ВПО, незалежно від наявності для них підходящої роботи, а також не обмежувати отримання ваучера на навчання затвердженим переліком професій та спеціальностей, передбачити можливість отримання ваучера на основі загальної середньої освіти;
 - в Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану (постанова КМУ від 13 липня 2011 року № 753) збільшити та врегулювати розмір оплати праці в залежності від кваліфікації та складності виконаних робіт, а також враховувати обмеження коштів місцевих бюджетів окремих громад;
 - в Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні (постанова КМУ від 20

березня 2022 року № 331) передбачити можливість доотримання залишку компенсації за новим місцем роботи у разі якщо звільнення відбулось до завершення терміну, на який надається компенсація.

3. Напрацювати та подати на розгляд Парламенту України проєкт змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в частині забезпечення припинення трудових відносин особи, яка не має наміру або підстав реєструватись як безробітній у разі перебування роботодавця на тимчасово окупованій території України.

Центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці, зайнятості населення, трудової міграції, трудових відносин, соціального діалогу:

1. Забезпечити реалізацію та напрацювання заходів спрямованих на розширення державних програм щодо стимулювання до створення нових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб та заохочення роботодавців до соціального підприємництва через аналіз поточного стану;
2. Забезпечити узагальнення аналітичних, статистичних даних тощо, проблем та труднощів, які мають свій вплив на ринок праці внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, з метою напрацювання Державної політики у сфері зайнятості з окремим фокусом на постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України територій та постраждале населення;
3. Забезпечити проведення інформаційно-просвітницьких кампаній у сфері зайнятості населення, підтримки бізнесу, в т.ч. релокованого, враховуючи вимоги доступності та поширюючи матеріали у різних форматах.

Державній службі зайнятості та регіональним центрам зайнятості:

1. Сприяти системному аналізу економічного становища в державі та ринку праці з огляду на процеси масового внутрішнього переміщення, а також необхідних навичок і професій, які мають попит саме в регіоні/громаді;
2. Забезпечити подальшу реалізацію передбачених програм та послуг отримувачами яких є особи з числа ВПО, а також сприяти наданню бізнес-грантів, супроводжуючи підприємців на місцевому рівні (консультації, надання актуальної статистичної інформації щодо потреб у громаді та ринків збуту);
3. Здійснювати підтримку ВПО у отриманні нових навичок, перенавчання, враховуючи потреби та попит ринку;
4. Сприяти координації зусиль з різними органами державної влади та місцевого самоврядування, національних та міжнародних організацій, бізнесу з метою отримання всіх необхідних заходів підтримки відповідно до індивідуальних потреб особи з числа ВПО;
5. Забезпечити проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, в тому числі інформувати про наявні вакансії в області/громаді, доступ до послуг

дистанційно, враховуючи вимоги доступності та поширюючи матеріали у різних форматах.

Обласним, районним, Київській та Севастопольській міським державним (військовим) адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

1. Сприяти визначенню завдань та заходів щодо сприяння зайнятості ВПО на рівні програмних документів у сфері зайнятості, а також у сфері внутрішнього переміщення;
2. Залучати ВПО через різні формати до вирішення питань зайнятості ВПО, а також здійснювати діяльність через мобільні виїзди фахівців на місцевості, в тому числі місць тимчасового проживання, онлайн вебінари та консультації тощо;
3. Забезпечити належну підтримку у зайнятості ВПО, надаючи особливу увагу щойно евакуйованим особам, в т.ч. через суміжні сфери: надання соціальних послуг, психологічної підтримки, інформування про послуги «муніципальної няні» тощо;
4. Здійснювати взаємодію з органами місцевого самоврядування громад, які перебувають в тимчасовій окупації і перемістились, щодо осіб з числа ВПО, які походять з таких громад;
5. Забезпечити запровадження програм підтримки релокованого бізнесу, а також організацію та здійснення заходів з інтеграції релокованих підприємств в регіональне бізнес-середовище;
6. Сприяти релокованим підприємствам, новоствореному бізнесу ВПО через надання заходів підтримки, наприклад, компенсації вартості або пільгової оренди тощо, а також розбудові бізнес-середовища через взаємодію з місцевим бізнесом, Агенцією регіонального розвитку тощо.

Міжнародним та національним неурядовим організаціям:

- сприяти подальшій підтримці (фінансовій, інформаційній, методологічній тощо) діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо сприяння зайнятості ВПО, релокації та розвитку підприємства, забезпечуючи координацію з ними своїх активностей.

Апарат Верховної Ради України
04-82/5-2024/236465 від 28.10.2024

1698911

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: ФРОЛОВ ПАВЛО ВАЛЕРІЙОВИЧ
Сертифікат: 5E984D526F82F38F0400000B4EAC600FE8E3B05
Дійсний до: 12.07.2025 0:00:00

